

VALLS I EL DOCTOR CARDÓ. Mostra documental d'una discreta implicació (*)

per Lluís M. Moncunill i Cirac

A la mare
el dia dels seus
noranta anys,
filialment.

Dues referències

La celebració del centenari del naixement de Cardó, que ara obrim, tindrà freqüentment la doble referència a la persona de l'homenatjat i a la seva terra nadiua, Valls. Quasi sense proposar-nos-ho, la implicació naixerà espontània, si més no, com a simple al·lusió a la pàtria de Cardó. A part d'això, podríem trobar unes bases més específiques on assentar les relacions Cardó-Valls? No hi ha dubte que hi ha una mútua implicació, que deu ser la normal entre un fill il·lustre i el lloc del seu origen.

Quan parlem d'una implicació normal, no fem altra cosa que referir-nos a un procés creixent que comença per un emmarcament de l'individu a la societat on neix i creix, ni més ni menys com qualsevol altre ciutadà; procés que més tard passa pel bescantat «nemo propheta», barreja de sorpresa, de dubte, d'enveja..., fins que aquest procés desemboca en admiració i exaltació col·lectives, quan ja tot s'ha consumat i molts ànims s'han apaivagat. Caldrà, doncs, situar en aquest context evolutiu el binomi Valls-Cardó. No hem pas d'anar a buscar excepcions, no hi caben falagueries artificioses entre Cardó i la seva Ciutat. Les coses deurien ser com sempre i a tot arreu. La discreció donaria el to amb què Cardó seria conegut i estimat a la seva terra, i és amb aquest mateix to que Cardó viuria totes les coses de la vida val·lenca, sense inhibicions, però present sempre, segons les possibilitats de cada situació i moment.

Segurament que per a les generacions val·lenques dels anys trenta, que som els que ens obrirem a la raó pel volt dels quaranta, el nom de Cardó no tenia gaires més

---

(*) Aquest treball ha estat possible gràcies a la fervent acollida i facilitats rebudes dels familiars del Dr. Cardó: Rosalia Cardó i Santjoan (a.c.s.), M.ª de la Candela Colominas i Joan Cardó, nebots. També al llarg patrocini de la «Fundació Bofill», i a la col·laboració de Maria Martí, la meva esposa, de Rosa Secall i Josep Martí. A ells, doncs, tot l'agraïment.

ressonàncies que les d'un personatge més-o menys conflictiu, i para de comptar. Seria cap a l'any quaranta-nou, cinquanta, que el meu professor de grec, home d'una gran sensibilitat cultural i patriòtica, en saber que jo era de Valls, va dir davant tota la classe: «...de Valls? També n'és el Dr. Cardó, el millor prosista actual en llengua catalana.» Només recordo que això em va fiblar en un doble sentit: d'orgull, i de confusió. Ja a partir d'aquell moment no vaig poder desempallegar-me del desig de penetrar i aprofundir l'existència d'un convilatà del qual, si bé en coneixia el nom, i encara amb unes certes connotacions conflictives, n'ignorava, fins aleshores, l'alta estima en què era tingut fora de la meua terra. El desig de saber qui era Cardó rebé com una carícia l'onze de setembre de 1953 a la Capella de les Monges del Portal Nou en ajudar una d'aquelles misses que Cardó tornava a celebrar a Catalunya, abans que s'hi instal·lés definitivament de retorn de Suïssa, l'any 1954.

Deixant a part tot allò que Cardó podia representar per a un sector de ciutadans de Catalunya que després de la guerra, ateses les posicions doctrinals i polítiques del nostre ideòleg, i també com a efecte dels atacs de què fou objecte per les forces franquistes (una mostra la tenim en el llibre de José M. Fontana, «Los catalanes en la guerra de España»), deixant de banda tot això, és fàcil d'entendre que Cardó no podia ser un personatge massa popular al seu poble. Dos factors hi ajudaren, en primer lloc el caràcter de la seva actuació d'home intel·lectual amb una gran projecció vers les capes pensants. L'arma preeminent de què es valia era la ploma, d'on sortien articles, i assajos de gran condensació doctrinal i literària; i contrastant amb això, cal afegir la seva innata incapacitat oratòria: «parlant jo no tinc estil», ell mateix reconeixia, aspecte aquest de la seva personalitat que l'allunyava del contacte directe amb el poble senzill. L'altre factor que podia determinar amb cert aire d'impopularitat la imatge del canonge vallenc, era el seu tarannà aparentment sorrut. També ho reconeixia: «per fora, sóc un gel, però per dins sóc un volcà». Aquesta breu autodefinició casolana, dita com un respir confidencial, pren volada poètica en el «Salm de mi», al «Cantic Nou»:

«Cridant el meu nom, jo xuclo: en mi tot s'inflama de vida;
mes vestit de flames per dintre, el meu cor sedegós resta nu.»

Per a la Gent del Camp podia restar una mica inaccessible l'interior d'un home de presència gèlida que comprimia l'espetic del llamp, les lluminositats del qual es convertirien en el do de la seva «nit transparent».

Trets Comuns

Si prescindim, a fi de comptes, del deler de mesurar el grau de popularitat de què gaudia Cardó entre els seus, arribem a una altra cosa certa: Cardó portava en si mateix la terra que el va configurar. Ho afirma en un text que més avall oferirem extensament, encara que ell li dona un sentit més general i no tant personalitzat en si mateix; diu «els grans homes se retiren molt al seu poble, són com les seves condensacions». També ho deixa entreveure poèticament al «Salm de mi»

«Camino amb el front radiant d'un nom que porto i em porta
esbalaït de retrobar-me en tot,
arbre soliu que transfigura el llot
enfonsa en cada gleua una rel forta
i un estel, ferida de llum, fa en la volta del cel cada brot»

Em direu que les resonàncies d'aquests versos podrien abastar fites més amples que les de la seva ciutat, podrien ser les de Catalunya. D'acord, però això mateix obligaria a incloure-hi la seva primera terra, Valls, en qualitat d'embrió de pàtries més difuses i expansives. Quan es professa «esbalaït de trobar-me en tot» no vol dir

sinó que Cardó s'identifica i es retroba en el món exterior on es mou amb plena identificació amb ell, com un fet viu i creixent. Ell es transforma precisament pel contacte amb els elements que configuren el seu entorn, talment com l'arbre que enfonsa l'arrel a la gleva, o com la llum que dibuixa el principi del fruit al cel.

Viure arrelat és una constant de l'ètica i del pensament cardonians. D'aquí naixerà la coherència de les seves posicions nacionalistes, poades més en profunditats naturals que no pas en convencionalismes polítics o pragmàtics, més o menys canviants.

Mirem com atansa aquests dos conceptes de nació i naixença: «La nació és un motllo d'esperit, és un territori que, a base d'una llengua pujada a dignitat literària, ha creat una cultura, no sols acadèmica sinó també popular (costums, tradicions, modismes, proverbis, llegendes, històries, etc.), que és com la matriu espiritual de les ànimes que hi vénen en aquesta vida» («La Paraula Cristiana», gener, 1936, n.º 133, p. 4).

És evident que totes les coses que va viure des del primordial desvetllament de consciència al si familiar, al carrer dels Jueus, al carrer de St. Antoni, al Col·legi dels P.P. Escolapis, als llocs de culte, de cultura o d'esplai a Valls representen marques inesborrables per a l'ànima del nen Cardó, l'adolescent, el sacerdot, l'intel·lectual... I amb les coses humanes, també el paisatge o les variacions atmosfèriques del pas de les estacions despertarien les sensacions i intuïcions del poeta. Es així com es van il·luminar aquells ulls interiors ferits pel misteri natural de cada cosa; per això, més tard, la seva poesia parlarà de les «coses petites», de «la primavera», de «les muntanyes», dels camins: «blancs camins de la simplicitat», del «pa», de «la terra», de «l'ase», del ruquet que amb bíblica dignitat passava matí i vespre pel Carrer de les Sàrrires amb la càrrega del pagès dels Fontanals. Aquesta somereta farà dir més tard, per terres de Suïssa, al poeta vallenc:

«tu has de portar la sàrria feixuga del pagès,
ben digne, tan humil, de ser l'ajut del poble».
(«Poema de l'Ase» al «Càntic Nou»).

Valls va ser la matriu on es forjà, en definitiva, el geni de Cardó. A l'entorn d'aquest nucli inicial, noves capes s'aniran condensant durant etapes successives fins arribar a l'obra acabada, a l'home madur i universal. El secret per esdevenir universal radica en haver arrelat primer en una ben definida i localitzable identitat.

Ara no ens resta altra cosa que seguir el desplegament de les relacions i vivències que intervien com elements constructors de l'ànima cardoniana, moments reals en què Valls i Cardó s'impliquen mútuament. Implicar-se significa que en un cert punt l'individu començarà a influir sobre aquella comunitat que el forjà. Per dir-ho més clarament, no haurem d'esperar gaire per veure que Cardó projecta sobre Valls alens de vida que ell ha recreat a partir d'aquell mateix esperit que Valls li havia infós.

El nostre propòsit

Posats a no demorar més l'objecte principal d'aquestes notes, deixem clar el camí a seguir ara: que siguin els documents els que ens parlin d'aquesta sintonia entre Valls i Cardó. Per part nostra, caldrà portar-los a la llum, entrellaçar-los, potser interpretar-los amb un màxim de respecte, és a dir, sense forçar-ne el significat. Tant de bo que la veritat neixés per ella mateixa.

Parlar de documents vol dir tenir al davant papers que contenen dades que amb llur fredor semblen ofegar les coses més humanes. Sempre ens ha semblat contrastant

l'anunci del naixement del Redemptor, fet amb els termes gèlids del text evagèlic, durant la celebració de la nit de Nadal. Paraules totes prenyades de referències documentals que només escalfen la vida si les rumieu en profunditat. Però també són documents, altres paraules i altres papers que conserven dades no tant vinculades a la cronologia, i sí, en canvi, a l'evocació dels sentiments nascuts a la lectura permanent que l'home fa de la vida informal, del moment aparentment intranscendent. Són les evocacions del poeta, les de la mà amiga que envia la carta, les del parent que conserva records que mantenen la pervivència d'aquells que ja han mort... També aquestes evocacions són documents reveladors de la història, i per a nosaltres ho seran d'aquesta petita i càlida història d'un home que neix i creix al seu poble, a la seva primera pàtria.

Aquests documents i evocacions són les barnilles que desplegaran tot un ventall de referències a persones, llocs i situacions, on voldríem poder veure l'esquema més o menys arrodonit de les relacions entre Cardó i el seu poble.

Entre la devoció i la ironia

«*Pàtria* i *Nació* volen dir el mateix. Però sota distinta formalitat. *Pàtria* significa el país propi sota l'aspecte sentimental: terra mare que guarda els records dels pares i de la infantesa. *Nació* la significa sota l'aspecte cultural: el complex de les creacions seculares que informen l'ànima, que són la llet primària de l'esperit: llengua, literatura, cultura, tradicions, llegendes, records històrics, solidaritat amb els passats, etc.» Amb aquestes paraules autògrafes, perdudes entre notes i apunts d'uns moments d'aprofundiment de conceptes, encara avui debatuts, de *Pàtria*, *Nació* i *Estat*, Cardó potser no pensava pas que dedicava un devot homenatge a la seva terra nadiua. Era la veu pura de l'instint la que dictava aquesta definició de pàtria i de nació. Segurament que els tècnics i els teòrics hi podran afegir matisos per completar l'etcètera que tanca el text cardonià. Els temps avancen i aporten sempre noves visions als conceptes, però tot i amb això, la forta concreció on arrela la definició de Cardó els dóna una gran estabilitat definitòria, que fins i tot pot superar l'afany teoritzador dels que avui inquireixen en aquests conceptes. L'arrelament cardonià i el seu punt referencial al fet concret posar podrien servir de bon criteri per les indagacions actuals. En aquest cas, la referència allibera sentiments que il·luminen el pensament. Mecanisme aquest que actuarà d'una manera constant en la dialèctica cardoniana. Si acceptem una rectitud inicial i una puresa de sentiments dels mestres ens sentim fàcilment il·luminats per llurs definicions sempre independents de situacions immediates, massa vinculants del pensament en llibertat.

Però, val més que no perdem el nostre punt de mira, i que no deixem de constatar que els records i els recursos culturals d'aquella ciutat de finals del segle passat inspiraren sentiments i paraules a un mestre del nostre pensament, fins a convertirlos en categories de valor universal.

Parlar de la pròpia pàtria, de «terra-mare», temes que comporten connotacions afectives i devocionals, no priva al Dr. Cardó de mirar el seu poble pel revers de la medalla. Segur que tenia també ben presents totes les nafres que podia tenir a la seva pell social el Valls del segle XIX. L'esperit observador del Dr. Cardó les captaria de ben segur, i les contrastaria amb d'altres situacions.

Tenia 22 anys quan Cardó estudiava a Roma, i tenia pel davant l'esplendorositat de la cultura clàssica. Aquests temes inspiren petits poemes que serveixen d'expansió als seus sentiments, i d'assaig per a la seves aspiracions poètiques. Canta el Colosseu, el Tíber, El Moisès del Miquel Àngel. Simultàniament Cardó segueix la

vena literària que aleshores s'imposa a Catalunya. És a dir, Cardó viu present a Catalunya, malgrat la distància que l'en separa.

Un matí el jove clergue espera, assegut davant el pupitre de la Facultat, que surti el tema del concurs d'Història Eclesiàstica. En aquesta expectació, potser per contrabalançar la possible tensió d'una prova competitiva, es despenja amb unes peces poètiques de tall carnerià. Els temes de la seva ironia seran el retrat d'una nena de set anys, la formalitat d'un anglès company d'examen i un record evocatiu de la Ciutat de Valls.

No crec ofendre els sentiments del nostre convilatà transcrivint aquí aquest sonet escrit el juliol del 1906 a la Ciutat dels Papes.

A la Ciutat de Valls

Ets una ciutat flairosa,
o meva ciutat de Valls,
fas una flaire ofenosa
de volva i cabeces d'alls.

Els teus pobres són sorruts,
els teus rics són gent bufada,
en els teus rentadors bruts
tota dona hi fa bugada.

Per tos carrers llargaruts
van los xiquets mig perduts
fent créixer la droperia,

i a les vores dels torrents
d'aigua negra i fangs llisquents
hi amontegues porqueria.

La llibertat amb què descriu l'ambient d'aquella seva ciutat, «o meva ciutat de Valls», li ve del mateix fet de ser-ne fill. Només els de casa ens podem permetre de parlar clar i català de les coses bones i dolentes que ens afecten sense ofendre, car, en el fons, ens hi sentim implicats. Als vallencs no ens costarà gaire de reconèixer, entre aquests versos, trets identificables de la vida de la nostra vella i estimada Ciutat, especialment si no som dels de la primera volada. Hi són presents sensacions olfàctiques de mercats i pagesia; tensions humanes de pobres sorruts i rics bufats; llocs de vida humana on s'hi ventila la baixesa física i moral vora els rentadors i els torrents llefiscosos; i, sobretot, més punyent que cap, la droperia dels fills dels desheretats de la cultura, circulant per les artèries d'una vila sacralitzada de processons i capellans.

Potser d'aquí li vindrà al Dr. Cardó la set de redempció cultural i social que li farà omplir tantes planes dels seus articles. Cardó maldrà indefectiblement per la renovació religiosa, cultural i social de Catalunya, com una exigència arrelada a la seva consciència que no pot ser de cap manera improvisada. Són les vivències d'una infantesa i una adolescència, conscientment viscudes en un marc social concret, les que assentaran les bases del seu pensament, si voleu, passades més tard per la filosofia, la teologia, etc.

No oblidem pas que una de les característiques del pensament i de l'estil cardonians és el que Sugranyes de Franch defineix com el caràcter *événementiel* dels seus escrits, car Cardó no busca la teorització per si mateixa, sinó sempre en funció del tracte de l'esdeveniment real i quotidià, reelaborat sota la llum filosòfico-teològica, o

simplement del seny popular tocat, en el cas de Cardó, per la fe viva i operant. Només per aquest camí, podrà arribar a aquella definició de pàtria que diu: «la pàtria és el regne de l'amor socialitzat, fora del qual ens sentim enyoradissos» (La Paraula Cristiana, abril 1925, n.º 4, pl.306). En aquesta fusió de conceptes i sentiments veiem confirmada la confiança feta per Cardó a Ramon Sugranyes de Franch en dir que «ell sempre escrivia enfebrat».

Si algun regust de decepció ens pogués quedar de la descripció que el jove teòleg ens ha deixat del Valls de la seva infantesa, el sentirem compensat per altres moments i paraules que faran el contrapès a aquesta visió de la realitat expressada entre ironia i espontaneïtat filial. Escoltem, sinó, l'emotiva salutació dedicada a la seva ciutat des de la presidència dels Jocs Florals de 1921, al pati de l'ex-convent del Carme, «lloc per on han passat a l'encalç de la ciència i de la pietat, els dies de la nostra adolescència»:

«I avui ets tu, Ciutat meva, Ciutat benivolguda, Ciutat enyorada, qui amb el teu modest adreç de menestrals, però roent d'ideal com els pobles més il·lustres de la Terra i de la Història, demostres que en el cor de la nissaga dels homes l'esperit resta immortal».

El que no podem oblidar, en tot cas, és que Cardó no fa descripcions purament imaginatives. Ens descriu vivències que són carn viva de la seva experiència, com ho expressa amb aquestes paraules escrites a «El Matí» del 17-VII-31: «sóc pobre de naixença i he passat privacions com vosaltres (obrers), potser majors que alguns de vosaltres i moltes vegades per la mateixa causa».

El llinatge. La veu de la Natura

«En la pila baptismal de la parroquial Iglesia de S. Juan Bta. de la ciutat de Valls, Arzobispado de Tarragona, a los siete de mayo de mil ochocientos ochenta y cuatro, yo el infrascrito Vicario de la misma he bautizado solemnemente a Carlos, José, Pío, nacido a las tres y cuarto de la madrugada del cinco del mismo, hijo de los consortes Sebastián Cardó, zapatero, de Aiguamurcia, y María Sanjuán, de la presente, vecinos ambos de la misma, siendo sus abuelos paternos Sebastián y María Sana-huja, los maternos Juan y Antonia Payrot, y los padrinos Juan Sanjuan y Payrot, labrador, soltero, de la presente, y Francisca Boronat de Cardó, de Nulles y vecina de Aiguamurcia... Y por ser así firmo la presente partida de bautismo en Valls, fecha ut supra = Agustín Gatell, Vicario...»

Com ja havíem dit abans, aquestes paraules, conservades en la intimitat d'un llibre parroquial i perdudes amb tantes d'altres sobre personatges anònims, són la primera petita història del nostre homenatjat. Uns noms: Carles, Josep, Pius. Carles, el seu nom, i el de tothom. Josep, el que faria servir la seva mare, signe d'una relació particular, i que ell usaria alguna vegada unint-lo al cognom matern, degudament catalanitzat (J. Santjoan), per dissimular la seva identitat quan tracta alguns temes que no cauen de ple dins la seva específica funció sacerdotal (El Matí, 12, 15, 17, 21 d'octubre de 1930). Pius, nom portador de ressonàncies espirituals i eclesiaístiques.

El pare, Sebastià, que prové de cal Mestret, deixa Aiguamúrcia l'any 1877 on hi resta el germà gran que manté el patrimoni familiar. Sebastià apren a Valls, a casa d'un altre germà, l'ofici de sabater. El seminarista Carles, per a la seva mare Josep, ajudarà el seu pare a estones perdudes durant les vacances d'estiu, encara que potser una mica a contracor.

Com podem veure, l'ascendència dels Cardó és eminentment rural tant per part dels avis paterns com materns. Els Cardó baixen del caseriu de les Destres, al Gaià,

a Aiguamúrcia; els Santjoan (Sanjuan) formen part de la pagesia val·lenca, i precisament destacant-hi en un lloc honorífic, per tal com l'avi Joan Santjoan i Oller és un dels cofundadors de la Societat Agrícola a Valls. Per aquesta banda Cardó entronca amb la tradició ruralista que tantes figures cabdals donaria entre els promotors de la Renaixença. A aquesta característica congènita s'hi uneix l'experiència recollida en una ciutat industrial, febrosa de fàbriques bataneres i tèxtils.

Un i altre món, el rural i l'industrial de finals de segle, sotmeten Cardó a una forta vivència de depressió cultural. El seu esperit, tocat d'una alta i freturosa avidesa, aprofità la vena hereditària d'alta contemplació de la natura, cosa que s'avenia molt bé amb el caràcter rural de la nissaga Cardó-Santjoan. Ho constatà ell mateix tot referent-se a Mistral, amb el qual s'identifica per una comuna aspror expressiva: «per això nosaltres, no som massa pròdigs en glorificacions, que com ell hem hagut de començar bevent en la *natura* allò de què ens privava una manca de tradició cultural» («La Paraula Cristiana», octubre 1930, n.º 70, p. 291). Poèticament descriu també aquest sentiment arborat l'any 1907, durant les vacances a Senigallia en un poema de la seva joventut, vora el mar:

«Del jove cor la set ardent
és com l'anhel d'aquesta mar,
sempre glaxeix la fort empena
l'afany dels cims... la febre d'art

Les ànsies porten la carrera
glorificades d'il·lusió
i sempre el cor creu i espera
l'ideal d'un món millor».

Són aquests versos una petita mostra dels seus assajos poètics primarencs, però ho són més encara del seu esperit inquiet atret per la contemplació de la natura i llençat vers mars de perfecció que inundarien zones molt diversificades, però sempre convergents cap a la perfecció absoluta:

«La mar jaienta resta immoble,
és molt més gran lo destí meu
.....
sedents de Bell, pits d'ansia noble
joves de cor, voguem a Déu!»

Cardó, malgrat la seva aparença esquiva, comprimia un món interior roent i sensible que encaixa bé amb el tarannà del pagès, barreja de murri i de contemplatiu. En aquesta zona de grans fusions emocionals, Cardó viuria en una catarsi permanent, com una porta oberta a mons de llum i de joia, on hi arriba a partir d'una primera experiència de contacte amb la natura: «temps de primavera, quan revé la saba de les plantes i la correntia de les il·lusions en els esperits, quan més saborós és el plaer i sap més grau el sofrir, perquè l'escenari del món és tot apte per engendrar la joia...» (El Matí, 11 abril 1930). I en el pròleg de «La Nit Transparent»: «La nit no és l'obscuritat, com el vulgar s'obstina a creure. En retirar-se la cortina de la llum solar, un gran alliberament s'opera en nosaltres: les colors de la terra es morfonen, tota la detonació cromàtica s'apaga, fins les remors dels vivents s'atuden en el silenci: la realitat recula fins a mig camí del desèsser per tal de produir en l'home de vida interior aquella gran presència de si mateix que només dona la solitud. La terra perd tota la seva puixança seductora, i si en aquells moments l'home no cerca altres

seduccions il·luminades per llums efímers, pot rebre l'alta revelació de la tenebra transparent»...

Renunciem dolorosament a l'anàlisi aprofundida d'un text antològic com aquest. Deixem només expansionar el respir de l'ànima: «oh meravella!». Després d'això, tornem al món de la nosra petita lògica i contemplem el poeta, el místic, en el seu camí ple de natural senzillesa: un toc de natura i un vol cap a la sublimitat!

Tot allò que va marcar de tradició cultural al món infantivol i juvenil de Cardó li fou ofert com un do de la natura. A la llar dels Cardó, segurament privada de moltes coses, no hi mancà però sensibilitat per a la lectura immediata del món dels cors i de les coses.

El principi de la Coherència

La cosa que amb més evidència ressalta de la constitució humana i espiritual del canonge valenc és l'exigència de coherència. D'aquí neix tot el seu pensament nacionalista. El sistema cardonià era coherent, les seves referències constants, els seus principis arrelats en una realitat ben assumida, lluny de dualismes i d'ambigüitats pactistes.

Però la seva primera coherència fou l'expressiva. I no perquè la hi fos donada «gratis et amore», sinó ben al contrari, perquè, i per una part aquella li era connatural al recer de la llar, li era en canvi ofegada i reprimida en el marc social i ambiental. Parlem naturalment de la llengua materna.

Ben lluny del seu pensament tot mercadeig innoble que afectés el més alt mitjà d'integració de la ment humana. No hi valia ni la política, ni la condició social... Deia amb llenguatge una mica caricaturesc que avui té potser categoria d'ironia política. «Preferiria perdre unes eleccions abans de cometre una falta d'ortografia...»

Quin no era el seu dolor quan sofria l'experiència ja no de la degradació del català, sinó la de la seva substitució pel castellà! Els seus sentiments arribaven al paroxisme de la tragèdia interior: «hi ha experiències tràgiques que només s'entenen quan s'han viscut. Qui ha passat l'adolescència i la joventut masegant-se per dintre per acomodar altament la facultat expressiva a dos motllos diferents, de què no ha sortit sinó la deformació de tots dos, i, ço que és més dolorós, la de l'esperit mateix, pot entendre el crit engoixós de l'ànima que reclama la unitat del Verb, el primer exemple del qual és el mateix Déu. Quan aquesta tortura no s'ha passat compremem que no s'entengui» («El Matí», 26 juny 1930).

I perquè això no pugui semblar una exageració subjectiva, ens en presenta tota una fonamentació especulativa, d'un gran valor filosòfic i pedagògic; que llegim a «El Matí», 2 febrer, 1930:

«Si coneixíem aquelles vies misterioses que connecten talment la paraula amb la idea, que un so articular suscita automàticament la imatge i el concepte de la cosa representada, tremolaríem al sol intent de pertorbar-ne la formació. Als primers anys, el so material de les paraules no desperta en l'infant més que la idea genèrica de «cosa». Per a ell, tot són coses. incapaç que és encara de la més elemental especificació. A manera que la potència intel·lectual va creixent, van aclarint-se i projectant-se en els sentits i en l'enteniment les diferències, i comença a notar-se la seva correlació amb la distinció dels sons articulars que sent, cadascun d'ells aplica, sempre al mateix projecte. Així, cada mot va lligant-se a una síntesi distinta de sensacions, de color, de grandària, de sonoritat, de gust, d'olor, i fins de sentiments agradables o desagradables. Cada síntesi d'aquestes és un objecte distint: ja no és simplement «una cosa», ja és una cosa blanca, ampla, prima, neta, que es posa damunt de

la taula, amb la qual s'associa a poc a poc la paraula «tovalla», fins a fondre-s'hi un nexa tan íntim, que la vista de la cosa suggereix la paraula, i l'audició de la paraula suscita sense esforç la imatge i àdhuc la idea de la cosa. Nexa, altrament, tan ferm que per anys que passin, no es perdrà ni s'afluixarà, encara que noves associacions apreses de memòria vinguin a sobreposar-se a la primera. A aquesta lenta elaboració d'associacions primàries entre un objecte i una paraula, segueixen les associacions més complexes entre els estats mentals o afectius i les combinacions de paraules que formen l'oració i el discurs, establint-se les vies quasi inconscients de la sintaxi, que és el sistema nerviós dels idiomes. No cal dir que en aquesta elaboració treballosa i llarga s'esmercen totes les energies de l'inant, gairebé absorbit en els seus primers anys per l'adquisició del gran instrument de comunicació amb els seus semblants. Fins a tal punt és interessant aquest treball intern de la criatura, que es pot ben dir que és l'índex més segur del seu desenrotllament intel·lectual, i això explica la joia amb què és rebuda per la família cada nova adquisició seva. El que més desitgem i celebrem els pares és que el menut «parli», i quan parla aviat i bé, ho tenen com una mostra d'intel·ligència.

A aquesta organització espiritual, en correspon indubtablement una altra de material en el sistema nerviós. No són gaire conegudes les connexions nervioses que s'estableixen per al normal funcionament de la paraula sentida i parlada, però es pot assegurar que la base fisiològica de la connexió anímica entre la impressió del so articulat i desvetllament de la imatge correlativa i entre la d'aquesta imatge i la memòria de la paraula corresponent i els moviments propis per a pronunciar-la és un enllaçament de nervis auditius amb nervis de totes les sensacions (color, so, gust, plaer, etc.) i entre aquests i els nervis motors de la llengua, els llavis i tots els altres òrgans que intervenen en la producció del mot.»

A aquest text podem ajuntar-ne un altre, publicat també a «El Matí» el dia 1 de juliol del mateix any:

«I és que l'error fonamental dels nostres germans de Castell és de creure que hom pot escriure en la llengua que vulgui. És desconèixer el nexa íntim que Déu ha posat entre la concepció del pensament i la seva expressió concreta.

En aquell moment primer, el pensament té l'embranchida inicial de l'escalfor del món interior on l'esperit forja els seus alts productes. Un segon moment de traducció és el refredament i l'alentiment, és el desmai de la paraula. I si la llengua estrangera arriba al mateix moment primer, talment que la traducció ja no calgui –i aquest creiem que és el cas corrent– el resultat és encara pitjor, perquè ja no és el refredar-se una obra que ha conegut l'escalfor de la febre creadora, és la deformació del mateix pensament, forçat a esgarrar-se en motllos imposats de fora».

Cardó no es para en consideracions purament especulatives, baixarà a aplicacions pràctiques, per a ell indefugibles, que el lligaran a posicions aparentment exclusivistes: «per això nosaltres, ni en traduccions clàssiques, ni en revistes, ni en diaris, no hem fet mai cabal de la possibilitat, purament imaginària de l'expansió dels nostres treballs si sortissin en castellà. Sabem que l'única manera de fer-se escoltar és tenir una veu pròpia. Una veu fingida no es fa escoltar mai».

Trobem units dos conceptes, el de la coherència expressiva, que germina de zones molt íntimes, i el de la sinceritat com una desclosa externa de la primera. L'eficàcia de la paraula està vinculada al principi de la coherència i al de la sinceritat.

La febrer o l'abrandament del món intern és l'eix entorn del qual gira el do de l'expressió humana a través del llenguatge. Només col·locats en aquesta òptica profunda, però claríssima, podem arribar a acceptar el sistema cardonià com a ètica-

ment acceptable. Si substituïm l'abrandament interior per un altre de menys quiet epidèrmic, per exemple per l'abrandament demagògic, el sistema de l'expressió idiomàtica defensat per Cardó no solament s'enfondrarà sinó que podrà ser titllat de racista i intolerant. No sabem si mai ell va sentir-se en vida definit en aquests termes; alguns indicis fan pensar que potser avui no s'escaparia d'algun d'aquests anatemes.

La fonamentació on Cardó assenta la defensa de la llengua materna, exposada, fins aquí, descansa sobre bases filosòfiques i psicològiques. Però ell també en reivindicava la seva transcendència pedagògica, quan diu: «cal afirmar ben alt que el mitjà segur, per no dir l'únic, d'arribar a la possessió de llengües estranyes és la possessió prèvia i depurada de la pròpia. Els qui tenim alguns anys podem donar fe que els catalans que han manejat millor el castellà han estat quasi sempre els catalanistes». («El matí» 15, agost, 1931). Hem de dir aquí que Cardó fou un escriptor amb un gran vagatge de coneixements de llengües. Sense comptar el castellà, ell tractava, i en alguns casos dominava, el llatí, el grec, l'hebreu, l'italià, el francès, l'alemany, l'anglès...

En suma ens trobem davant una qüestió absolutament irrenunciable tant per les exigències de la persona com per les de la col·lectivitat, «car renunciar-hi, admetre-hi l'alternativa d'un altre idioma, per bell que fos –i per força de ser-ho com ho són totes les obres de Déu– seria esqueixar la nostra carta de ciutadania romana, que posseïm amb títols tan l·legítims, si més no, com cap altre poble, i comdemnar-nos perpètuament a la vilíssima condició de poble província, intervingut en les mateixes funcions fonamentals de l'esperit...» (Discurs Presidencial. Jocs Florals - Valls, 1921).

Si Cardó pot construir el sistema filosòfic i ètic que justifica la defensa de la llengua materna en els termes que hem constatat, és perquè creu que en el món de l'esperit, i perquè el considera el coronament de tots els altres. Negar el món de l'esperit per tal salvar els altres ens portaria al terme nefast de la negació de tota l'escala dels valors humans: espirituals, culturals i materials.

L'herència dels Cardó

Potser em direu que, amb tota aquesta disquisició a l'entorn del pensament cardonià sobre la llengua materna, hem perdut el fil conductor que ens havia de conduir a la saga del petit Cardó. Potser sí. Però us confesso que, malgrat que la marra da hagi estat llarga, la unitat temàtica encara es pot salvar. I per un fet molt simple: per la referència a l'impacte fecundíssim rebut pel nen Cardó que el fa objecte d'una educació unívoca dins la pròpia llar pel que fa a la llengua i als altres elements integrants de la personalitat en construcció. Si voleu, en un context de màxima simplicitat i fins amb un punt de precarietat econòmica i social. Però no hi fa res. Les bases són prou sòlides per a ser suficients i ben garantides. No m'estranyaria que d'altres nens més ben dotats econòmicament i socialment, contemporanis de Cardó, no arribessin al mateix grau de maduresa humana a què ell va accedir, i potser precisament per manca d'aquesta coherència educativa. També, és clar, hi havia d'influir la predisposició i dotació naturals del nen Carles; però, segurament, el resultat hauria estat ben bé un altre sense el factor d'una educació unívoca i coherent. Serà tan contrastant com vulgueu, que això es pugui donar en una llar marcada per la precarietat econòmica i social; però això, precisament, ens porta a l'evidència de l'ambigüïtat i del sentit equívoc de paraules com «cultura» «progrès» «classe». Segurament que casos com aquest ens permetrien arribar a un aprofundiment molt adequat de la paraula «seny», mot tan folklòricament manipulat.

No és convencionalisme nostre, portar les coses a aquest punt. És el mateix Car-

dó qui retrà aquest homenatge als seus progenitors. Ho fa fins al punt de comunicar-nos un cert desconcert, i, a la llarga, també un principi d'esborrament. I és que, d'entrada, sembla desproporcionada o impròpia la referència que ell fa als seus pares, dels quals se sent deutor de les primeres bases culturals. Ens trobem davant d'una valuosa herència cultural.

Fou el filòleg vallenc J.M. Casas Homs qui em confirmà allò que el mateix Dr. Cardó li havia confiat, que, en la recerca de la puresa del català, la parla, en estat in-contaminat, dels seus pares i concretament de la seva mare li havia servit d'autèntic mestratge. Aquesta confiança el Dr. Cardó la deixa pràcticament documentada, una mica de pas, en dues al·lusions a la seva mare a l'article publicat a «Valls - Documental - 1931», «Notes sobre el dialecte de Valls»:

«Un impediment greu en mig d'una empresa fa exclamar sovint a la meva mare: *Això és un contrast!* Jo em creia, d'antuvi, que era un capgirament vulgar del sentit. Res d'això. És una supervivència del significat clàssic»; i també: «El verb *haver* en sentit de *tenir* és ben arcaic, no és veritat? Doncs és també la meva mare qui per dir allò que expressà el clàssic amb la frase *Ne sutor ultra crepidam*, i els castellans amb el refrany *Zapatero a tus zapatos*, em digué un dia: *L'art en qui l'ha, com les dones a filar*»...

És en aquesta constatació de la puresa de les formes pròpies del parlar domèstic on l'exquisida intuïció del nostre vallenc hi troba el punt de fusió aparentment anti-nòmic, entre cultura popular i classicisme. Em direu que en aquesta descoberta hi juga un gran paper la sensibilitat innata del Dr. Cardó; però, sense negar-ho, també és cert que ell, en aquest cas, no força la realitat observada, i que ella li serveix de tresor on hi poua dolls de riquesa lingüística amb l'afany propi de restaurador de la llengua.

«Tots els dialectes locals tene gemmes d'idioma dignes d'esser incorporades a la llengua literària i generalitzada per tots els territoris catalans per la premsa diària i les revistes. Sols quan amb l'aportació de totes aquestes gemmes ocultes, junt amb les incontables que ens aportin l'estudi dels clàssics grecs, llatins i catalans, haurem elaborat un idioma ric en moviment i en matisos, podrem parlar a cor ample d'una llengua literària.» («Acció Comarcal», 19 setembre, 1925).

Aquesta coherència fa indissoluble el vincle entre el català dialectal de Valls, el català estandard i el literari. Cardó se sent atret irresistiblement per tot aquest monument fins al punt de proclamar la llengua catalana «la regina dels cants i els seus an-hels» («La Cruz», 13, febrer, 1916).

Perquè Cardó posseeix en grau elevat el dialecte vallenc pot dir que el català és la seva llengua materna, car és aquesta forma dialectal, apresada de llavis materns, la que li permet l'acoplament del seu parlar originari als nivells del català estandard i literari.

L'estima que sent per al seu propi dialecte queda palesat en unes paraules, que no ens estranyaria que fossin autobiogràfiques: «Jo n'he conegut un (de nen) que als tres anys, i abans i tot, posseïa tot el dialecte del seu poble, i era celebrat com un cas extraordinari de talent infantil». («El matí», 2 febrer, 1930); i igualment: «penso en la idea que m'ha assaltat moltes vegades de la necessitat de fer un estudi del dialecte vallenc... Estic segur que un observador amatent i preparat trobaria moltes més coses d'aquestes, i faria un gran honor a Valls i un gran servei a la llengua, recollint-les en un estudi documentat seriós i allunyat de tot xovinisme» (Valls-Documental, 1931, p. 20).

No voldria tancar aquestes referències a la llengua materna, com la gran herèn-

cia de la llar dels Cardó, sense aportar un text on, com de passada, Cardó deixa documentada una intimitat domèstica, però que serveix per a dir-nos quines eren les bases espirituals d'una família val·lenca de primers de segle, i de quina manera la llengua escrita hi tenia presència i categoria de continuïtat nacional. Diu així: «el cert és que nosaltres mateixos hem trobat tots, en els tinells de les nostres llars el «Cami dret i segur» que moltes vegades, junts amb Turmeda, i molt més que ell, era llegit quotidianament en família» («La Paraula Cristiana», novembre, 1933, n.º 107, p. 393). La influència del gran missioner de Catalunya, el P. Claret, és un factor importantíssim en la formació espiritual i lingüística de la llar dels Cardó i, com en aquesta, en d'altres.

Una altra referència al mestratge rebut per Cardó durant la seva formació lingüística i literària, són les paraules publicades a Valls («Acció Comarcal», 2, agost, 1930): «jo en particular li dec (a Nacís Oller) la revelació de les possibilitats narratives del català i la iniciació a la prosa. Els llibres de Narcís Oller foren els primers que vaig llegir en català, quan encara em brunzia per dins, com una vespa miarejadora, la idea que el català era un dialecte groller que no es podia ni escriure».

De passada voldria recordar que entre els pseudònims usats pel nostre literat hi trobem el de «Vespella» que segurament té en aquest «brunzir per dins» les arrels justificatives del mot «vespella» que trobarem a «La Publicidad» signant articles de temàtica nacionalista.

Concluïm doncs, que Cardó va trobar a casa seva el do de la identificació amb el més alt mitjà integrador i expressiu de la personalitat humana, i que en aquest santuari del més pur nacionalisme hi ajunta noms tant dispars com el de la seva mare, els de Claret, Turmeda i Narcís Oller. Si Valls fou la matriu del nacionalisme i patriotisme de Cardó, el dialecte val·lenç ho fou per la llengua estandard i literària d'aquest gran prosista del català modern. Dot, aquest, reconegut per A.M. Badia i Margarit que, en proclamar Cardó *artífex de la llengua*, explica així aquest títol: «per la fermesa amb què manté els significats establerts de les paraules; pel seu respecte al diccionari; per la seva incorporació a la llengua literària d'elements dispersos en el temps i en l'espai; per la seva valentia a recórrer a la formació de mots, respectant la gramàtica, i subjectant-ho tot al valor estètic de la traducció en el vers, Carles Cardó, ha sabut merèixer a bastament els més alts títols d'estilista». («Miscel·lània Carles Cardó», p. 142).

Records d'Escola

Hi ha una plana de Cardó intencionadament autobiogràfica amb la qual va voler ençapçalar una conferència donada a Valls el 29 de febrer a l'Associació Catalana. Tant el títol, «Els problemes espirituals de Catalunya», com el contigut mantenen encara avui un cert atractiu. Ell era conscient del públic que tenia al davant. I això mateix li permeté de fer una excepció al seu tarannà, gelós de la seva intimitat potser per tímidesa, potser mogut per l'estímul d'un magisteri més transcendental. Avui Cardó aixeca, davant els seus convilatans el vel de la seva discreció personal amb consciència plena de l'oportunitat del fet, encara que sigui excepcional. Aquesta mateixa intencionalitat ens obliga a transcriure el text íntegrament i sense cap comentari per part nostra. El lector trobarà la justificació necessària a la nostra conducta.

«Ans de donar començ a la lectura de la Conferència, que he escrita íntegra perquè parlant jo no tinc estil, permeteu-me el plaer d'evocar en mig de vosaltres, amics i compatricis, alguns records d'aquella ja llunyana infantesa meua, passada en aques-

ta estimada i enyorada Ciutat nativa. No és cap afany pretencions d'autobiografia, sinó el desig de donar a aquest pobre parlament un caient local, un caient gairebé domèstic, i a aquesta reunió d'avui un aire de família.

Com va néixer el meu nacionalisme.— I em fixaré especialment en aquells records meus que assenyalen el naixement en el meu esperit del sentiment nacionalista, que s'inicià ja des de molt petit. Potser estranyarà a algú que aquí es poguessin trobar gèrmens nacionalistes, fa vint-i-cinc o trenta anys, quan a penes hi havia a Valls'altre catalanista que el Sr. Moragas. Però la vida és molt més complexa que no ens figurem, i de vegades es produeixen fets que, sense cap intenció de part de qui els posa, desvetllen una emoció o una curiositat abans insospitada.

La primera impressió que jo recordo, relacionada amb el catalanisme, la vaig rebre petit encara a l'escola primària. Jo tenia un mestre excel·lent que tots recordareu: el Sr. Rodon. El Sr. Rodon era un veritable mestre, ple d'amor als infants, d'abnegació i de paciència i poc afectat a donar càstigs. Sabia infondre, en virtut d'una admirable acomodació a la capacitat dels nens, els coneixements fonamentals de la vida. Sempre parlava en català. Però de tot el que ell ens digué, sols en recordo una frase, i la recordo perfectament. Quins misteris té la nostra memòria! Els psicòlegs encara no han pogut esbrinar la causa d'un fenomen que tots experimentem: hi ha coses que rellisquen sobre el nostre esperit, sense a penes deixar-hi empremta; en canvi, n'hi ha d'altres que fereixen de tal manera la nostra atenció, que les recordem tota la vida. D'aquestes és aquella frase del Sr. Rodon. Un dia, parlant de llengües, ens digué: «El català és un dialecte del castellà»... Quina impressió tan profunda en produí! Tan profunda, que ara, quan vull recordar la veu, el rostre, els ulls, el gest, el tomb de llavis del Sr. Rodon, me'l tinc d'imaginar pronunciant aquelles paraules, allí, en mig del rotlló d'alumnes, en l'última aula del corredor del Col·legi del Carme.

Mai més no ho vaig oblidar. Jo no sabia ben bé què era un dialecte (jo ho sabés ara!); però a través d'aquesta paraula despectiva, hi veia un llenguatge vil, corrupte, secundari. Tenia la persuasió que el català *no podia ésser escrit*, que no hi podia haver signes gràfics que representessin damunt el paper els sons d'aquella parleria ordinària.

I amb aquesta persuasió vaig créixer, fins que al cap de tres o quatre anys, s'esdevingué un altre petit fet transcendental. Anant a Col·legi, vaig veure de cua d'ull que un noi, amb el qual jo no tenia cap relació, portava un llibre així titulat: *Gramàtica de la llengua Catalana*. Recordo perfectament el lloc: era al capdavall del carrer del Carme, davant de can Plana.

No us podeu figurar el sondroll d'esperit que això em va produir. En aquell moment vaig veure desmentida la paraula del Mestre.*

Tot meravellat vaig restar de veure que, en bon compte, el català podia escriure's, que era una llengua digna que en fos escrita una gramàtica, que allò que a classe fèiem amb el castellà, hi havia qui ho havia fet amb el català. Quina torturadora curiositat em va envair de veure i fullejar i engolir-me aquell llibre, aquell tresor preciós i desconegut, més preciós per a mi pel fet d'ésser desconegut! Però jo no tenia amistat amb aquell noi. No podia demanar-l'hi. Era un simple *conegut* d'anar a Col·legi, amb el qual no havia tingut mai una paraula. Cada vegada que el veia o el recordava, m'apareixia com a posseïdor d'una meravella profundament cobejada i fins vaig arribar a tenir-li enveja.

L'atzar de la vida féu que al cap de tres o quatre anys més, sense cercar-ho, perquè jo era tímid, contragués amistat amb aquell noi. No cal dir que el primer que li vaig demanar fou que em deixés aquella misteriosa *Gramàtica de la llengua catala-*

na. Ell fou tan gentil, que no me la va deixar, sinó que me la va regalar, i encara la guardo piadosament en un recó estimat de la meua llibreria. Ja us diré qui era; no hi ha cap inconvenient perquè no és cap mal: era el noi de rellotger Sicard, que no sé què s'és fet perquè no l'he vist més per aquí.

La vaig devorar, no cal dir-ho, i recordo que la primera carta que vaig escriure a l'amic Sicard, la primera cosa probablement que he escrit en català, començava literalment amb aquestes paraules: «No estranyis que t'escrigui en català, perquè el català és la nostra llengua...»

Després, ja no cal dir-ho. Jo en aquell moment ja era nacionalista, perquè ja escrivia en català, i el nacionalisme s'enclou tot en una sola cosa: l'idioma. Qui estira l'idioma ho estira tot. El dia que aconseguíem que tots els catalans escrivíssin correctament el català, aquell dia ja no hi hauria catalanistes; només hi hauria catalans, perquè *català* voldria dir tot allò que avui diu la paraula *catalanista*.

L'últim mestratge en nacionalisme, el qui em va encendre en la idealitat patriòtica, el vaig rebre de llavis d'un Pare Escolapi, a qui vull dedicar des d'aquí un homenatge pòstum: el P. Jaume Muixí, al Cel sia. El P. Muixí, alguns dels aquí presents ho recordaran, ens ensenyava el francès, però tant com el francès o potser més que el francès, ens ensenyava el català i no perdia ocasió, prenent peu de la semblança dels dos idiomes, de fer excursions interessantíssimes a la nostra llengua, i d'enardir-nos d'entusiasme patriòtic. Molts joves d'aleshores, avui homes, li deuen l'abrandament nacionalista.

I ara, amics, després d'aquestes notes vallenques, escolteu la conferència que porto preparada.»

(Carles Cardó, *Els Problemes Espirituals de Catalunya*, Barcelona, 1920).

Nota de l'autor:

* Per si això podia significar cap mica de desprestigi del Sr. Rodon, em plau de consignar que, a part d'ésser en aquell temps cosa molt natural (era pels volts del 1890), el bon Mestre de qui guardo un gratíssim record, tingué, fa uns tres anys, la gentilesa de visitar-me a Tarragona, i en la llarga i agradable conversa que tinguérem, en què es parlà de coses d'educació, vaig veure amb gust, però no amb sorpresa, que havia canviat totalment de parer i que donava en les seves tasques pedagògiques (que encara exerceix) un lloc d'honor a la *llengua catalana*. Sia dit en honor seva.

Amatent a la cultura popular

Malgrat el classicisme que implica ser un «artífex de la llengua», Cardó portà a flor de pell l'ànima popular. Mai no va perdre el gust de les coses normals i senzilles, coses que configuren el tarannà de l'home del carrer. Estimava el futbol dels diumenges a la tarda, hi anà fins que el públic va saber mantenir els estreps; sabia «perdre el temps» jugant a cartes; escoltava i repetia l'acudit de moda... La seva senzillesa tenia fins i tot un pèl de rusticitat que els més íntims coneixien prou bé; potser també, per les llargues hores de solitud punyent durant l'exili voluntari.

Però sobretot l'ànima senzilla de Cardó es presenta així per una tendència a la sintonia amb la cultura popular. El seu esperit estava marcat per les experiències viscudes a Valls els dies de Festes populars i tradicionals. I són especialment les Festes Decennals de la Candela les que deixen petges profundes en els records del jove, del poeta, del sacerdot.

Ell defineix tot el que representen per al bon vallenc la cíclica celebració d'a-

questes festes. Una prova antològica la tenim en el Discurs Presidencial dels Jocs Florals de l'any 1921:

«Escolteu, fills de Valls, la llei de la Ciutat, ara que som a l'any de la jubilació.

Ella informa tota la nostra vida i relliga la nostra història. Els fills de la Ciutat elegida compten les èpoques de llur vida per les festes de la Candela que han vistes. Els infants n'han vist unes. Dues els adolescents. Els arribats a saó d'homenia n'han vist tres, quatre. Els de cabells nevats i front acalat a terra en compten més i expliquen als néts l'encís de les festes de llur infantesa, els ardots castells que pujaven, les nombroses processons que feien, la sagrada dinastia d'Arquebisbes que les presidien. Així les festes són els fermalls d'or de la nostra tradició, i qui s'atrevis a posar-hi la mà sacrílega seria digne que el seu nom fos esborrat del llibre de la pàtria.

Elles són també les lluminoses monjoies de la nostra vida civil, literària, religiosa. Cada pas de Maria de la Candela pels nostres carrers, dècada darrera dècada, assenyala una millora feta en la població, un Certamen organitzat, una Confraria fundada, una devoció florida.

Se renoven cada vegada els antics afectes d'amistat, de família, de patriotisme. Tot fill de Valls es fa un deure de venir per les festes de la Candela i els parents se retroben, i els amics de la infància es reconeixen i l'allunyat de la Ciutat nativa sent rejuvenir en el seu cor cada deu anys l'amor de la Ciutat Bressol, en retrobar-la més formosa, que si no en fos, prou la hi faria aquell nimbe de poesia amb què la imaginació idealitza els llocs que guarden els records silenciosos dels anys més purs de la vida».

I ajunta més avall a aquest col·lectiu de tot un poble el seu primer record de quan tenia 6 anys: «jo encara recordo aquelles primeres festes de la meva infantesa, dels meus sis anys, que han deixat en la meva ànima només un rastre fulgurant de llum i pedreria, jo encara recordo que una llengua distinta, molt honorable com a llengua d'un poble germà, gens digna de respecte com a llengua imposada, ocupava llocs primicers en les solemnitats ciutadanes, llocs que després ha anat perdent, per deixar les sumptuoses draperies de la reialesa a la llengua de la ciutat, única que pot expressar sense menyscapte ni fingiment les pures seccions de la nostra ànima catalana».

Només la sensibilitat vallenga en contacte directe i constant amb el batec de la seva ciutat pot arribar a definir i sintetitzar el valor cultural, social i popular de les nostres festes, en termes iguals. Els qui les hem viscudes no podem sinó retrobar-nos en cada un dels seus accents.

La Devoció a la Mare de Déu de la Candela queda per aquest camí naturalment incrustada a la vida d'aquest valleng. Sovint el tema marià traspuntarà darrera els seus primers assajos de poesia juvenil alternant els símbols de la Candela i de Montserrat. L'any 1905, des de Roma dedica a sa mare la primera poesia glossant el tema de la Candela:

.....
 «La Verge Maria
 de la Candelera
 son fill estrenyia
 encesa d'amor.
 En dolça abraçada
 l'infant se calenta
 ab la soleiada
 del Sol del seu Cor.»

«Lo bon Jesuset
 quan pateix de fred
 cerca un raceret
 io mare estimada!
 Lo raceret d'or
 serà el vostre cor
 hont lo seu Amor
 fassi bonaurada.»

Tenia dinou anys quan escrivia aquests versos de tó verdaguerià que li serveixen per a volar cap a Valls, atret per un doble record maternal, des de la Ciutat Eterna.

L'any de la Coronació Canònica de la Mare de Déu de la Candela, el 1911, dedica uns «Stramps en llaor de la Verge de la Candela, en ses festes Desenals» signats el dia 1 de gener de 1911, a Tarragona:

«Cada deu anys, oh Verge prodigiosa
 damunt la humilitat de nostra vida
 fulgureu nimbejada de blancures
 triumfeu circumdada de mirades.
 Cada deu anys, les gèneres mesquines
 veuen obrir-se vostres mans maternes
 vessant benediccions d'amor i gràcia
 damunt de les nissagues moridores...»

.....

Seguint el pas de temps veiem consolidar-se el geni de la llengua; la temàtica, en canvi, perdura: la devoció mariana en el marc de les festes vallenques.

També a «La Veritat», publica un article: «Les Festes de la Mare de Déu de la Candela – La significació espiritual. El guia l'afany de subratllar el caràcter específicament religiós de les celebracions extraordinàries.

Deu anys més tard, rebria la torxa de la tradició literària, que de sempre il·lumina un espai important de les Festes, de mans de Narcís Oller, que fou president dels Jocs Florals l'any 1911. Cardó ho seria l'any 1921, i seus són els paràgrafs ja citats més amunt. Acompanyant aquesta peça literària del Discurs Presidencial, ens ha deixat, publicat a «Pàtria» (1 febrer 1921) «El Salm de la Candela» del qual n'extraiem aquests versos:

.....
 I a nostra Ciutat festiva
 on lluu tot temps renadiva,
 vostra glòria resplendent
 on la candela votiva
 damunt l'altar sempre és viva
 com l'amor que per Vós sent,

.....

Oh clement, oh dolça, oh pia,
 il·lumineu-li la via
 que mena a terme feliç
 a la pau i a la victòria,
 a la gràcia i a la glòria,
 i a la llum del paradís.

Per les festes de 1931, ja molt pres de tasques absorbents, Cardó envia a Valls la seva obligada aportació a les celebracions marianes: «Valls, Ciutat mariana», article publicat a les planes de l'«Estel Marià». Es l'ocasió per a proclamar fins a quin punt Valls l'ha influït amb les seves festes, i molt especialment en l'aspecte de la seva devoció mariana, amarada d'una certa tendresa. També és d'aquest any el treball «Notes sobre el dialecte de Valls», estampat a «Valls-Documental». Publicació aquesta, que rebrà una elogiosa acollida amb aquestes paraules de «La Paraula Cristiana», (abril, 1931, n.º 76 p. 344): «I no hi ha dubte que, amb aquesta publicació, un que no conegués Valls de res, podria formar-se'n una idea bastant justa. Altrament, hom veu o sospita el que Valls podria donar a la cultura general catalana, i sobretot a la llengua. N'és un tast l'article de Carles Cardó...»

A partir d'ara s'obre un període definitivament marcat pel silenci, aquella esperada presència multiforme de Cardó a les Decennals s'eclipsa. Només fets luctuosos poden explicar aquest emmudiment. No és possible imaginar-se ruptures formals entre Cardó i aquella que anomena, quasi míticament, en molts dels seus discursos «estimada i anyorada Ciutat nativa». Potser podríem trobar com un eco de l'últim poema, «El Salm de la Candela», un altre, el «Salm de la Pàtria Plorada», nascut, entre les espines de l'exili, a Torí el 4 de maig de 1937, quan la seva i la nostra pàtria sagnava per tots els seus membres:

«Les vermellors dels occits, les blancors rutilants dels empiris
es reflecteixen ensems tornassols de bescanvi policrom.
Cada màrtir una Hòstia, un Crist. Els patívols es tornen custòdies.
La processó dura hores, dura dies, setmanes i mesos.
Si el cel no fos infinit, no tindria prou sants ni prou àngels
per aquest ritu incessant, Pontifical del martiri.»

Les decennals de 1941 i 1951 coincideixen amb l'absència del canonge vallenc refugiat per terres de Suïssa, cosa que va representar un gran tall per a la seva trajectòria personal. Fins a tal punt va ser trasbalsadora que, quan torna a Catalunya definitivament el 1954, malgrat el seu anhel de portar fins a les últimes la seva missió de mestre, les forces li minven d'una manera progressiva sota l'efecte de l'arteriosclerosi. Fins que el fatal desenllaç arriba el 1958.

Tornant però de nou a les seves vivències de vida popular, podríem ajuntar nous records a aquests que ara hem esmentat, tant específicament vallencs. A «La Cruz» del 1 de gener de 1913 ens ha deixat una estampa del Nadal de la seva infància, que ell encara evoca durant una nit de Nadal, quan des del llit, a Tarragona, sentia cantar pel carrer el «Ven y ven»...

«A la meua vila hi havia ben bé una dotzena de cases que per costum immemorial tenien la quasi obligació de fer pessebre. Després dels Temples, aquells dies eren els pessebres els punts de reunió de tot el poble i allí davant la senzilla majestat del Nen diví voltat de pastors, floria la cançó popular nadalenca amb tota la gràcia de la seva ingenuïtat, la dansa honesta es desplegava tota endulant de devoció i la gatzara més esbojarrada i innocent feia del Nadal el temps de l'alegria pura, de la santa expansió, del desordre regit internament per la força ordenadora de l'amor cristià...»

«La nit de Nadal era realment alegre, en el sentit més enlairat, més noble, més pur. Colles de fadrins i donzelles avançant-se als seus pares, eixien de casa havent sopat i tot conjurant el misteri de la nit amb l'escàndol de llurs rialles, anaven al pessebre més veí. Els cascabells del pandero marcaven amb frissosos estremiments els graons de la casa, on s'acabava d'endegar el pessebre, petit escenari abigarrat de figures, ple de delicioses impropietats de perspectiva, i adornat d'aquells sapientis-

sims anacronismes (telégraf, ferrocarril), amb què el poble, sense saber-ho, representava l'homenatge de totes les edats humanes al Déu Redemptor del nostre llinatge».

«Uns quants joves distingits per la veu i la gràcia del cant i que cada any acostumaven a ser els mateixos, entonaven aquelles cançons amarades de l'agre de la terra, flors de cristianitat i catalanitat».

Amb aquesta prosa ben tallada Cardó ens delecta amb el tast del seu Nadal vallenc, amb estremiments d'enyorança. I per acabar, i com unes lleus pinzellades suggerents, encara alguns records més de popularitat incrustats en el pensament del poeta. Un d'ells, del matí de Pasqua, inspirà aquests versos escrits a Roma el 10 de febrer de 1904 amb el títol «Caramelles»;

...«La cançó que mai s'oblida
és la cançó de l'amor,
aquell que no l'ha sentida
no sap pas perquè té el cor.

L'amor ens omple de joia
iau companys cantem amb fe!
si la cançó és bonicoia
nostra parla ho és també.

Les donzelles ens oviren
i ens esguarden amb anhel
les estrelles també ens miren
amoroses des del cel...»

Uns altres versos de joventut conserven la flaire d'aquelles excursions que aleshores els vallencs feien amb carro i amb tartana pels indrets propers de la Comarca, plens de senzilla bellesa. Així canta, doncs, l'ermita i els contorns del Remei d'Alcover:

«Un jorn, oh Verge amorosa
vegí un l'herba de remei
perfumar fresca, olorosa,
d'un vic sec l'ardent solei.

«Pobre riu! Un jorn ell era
corrent d'aigua fecundant,
i ara escup de sa solera
sols llum calda i sufocant»

«Mes el cel ha perfumada
sa aridesa i sa caldor
semblant-hi l'herba preuada
com una benedicció»

Al·legoria religiosa i descripció paisatgística semblen entrelleçar-se per produir una sensació simple, però plena de suggerències sensorials, malgrat unes formes poètiques força vacil·lants.

Hauríem volgut poder oferir alguna al·lusió als «Xiquets de Valls». No l'hem trobada directament. Només s'hi refereix quan fa la recensió al llibre de Blasi Vallespinosa «Els Castells dels Xiquets de Valls». Tal com en comenta la lectura, podem interpretar que aquesta manifestació folklòrica que ell en diu «un esport tan típic i tan bell» era tècnicament ben coneguda per ell, i considerada com una glòria vallenc-

ca. Així acaba el seu comentari: «creiem que el municipi de Valls, o alguna entitat cultural de la mateixa ciutat, s'hauria d'emprendre l'organització de l'arxiu casteller, continuant l'obra benemèrita de l'amic Blasi...» («La Paraula Cristiana», juny 1935, n.º 126, p. 542).

Per tancar aquest apartat, no em puc desprendre d'unes paraules del nostre escriptor, que en part serveixen per a que ell mateix ens presenti certs trets de la seva personalitat calcats o heretats del costumari del seu poble.

«Algú ha dit que el gust és el geni socialitzat, però jo més tost gustaria de dir que el geni és el gust popular personificat. Els grans homes se retiren molt al seu poble, són com les seves consideracions, talment com el dramaturg condensa en una ficció totes les realitats d'un aspecte de la vida. Mireu sinó aquell gran infant d'en Verdaguer i aquella ànima deliciosament nua d'en Maragall, tan nua que de vegades arriba a provocar una certa pudor espiritual indefinible».

«No hi ha dubte, el poble és sementera de flor de sabiduria, i en tant serà un més savi, en quant reproduirà més fidelment els tirats fisonòmics de la seva gent. Els de la nostra són ben clars: sobrietat, gust, seny, claretat de consciència...» (La Cruz, 1 gener 1913).

Una ciutat receptiva

Acabats els estudis a Roma l'any 1910, Cardó s'instal·larà a Tarragona, al carrer de la Merceria, a la part alta de la Ciutat. L'encàrrec oficial és que ocupi una càtedra al Seminari Pontifici, encara que, segons el Dr. Manyà, «fou destinat a estudiar i professar unes assignatures que li feien poca gràcia...» Paral·lel a aquesta tasca oficial, Cardó emprèn un ofici més personal i que, en definitiva, l'hauria de conduir cap a l'específica activitat de publicista. Periòdicament sentirà a «La Cruz», l'article del jove professor disposat a escorcollar i a primfilar l'últim esdeveniment o circumstància, amb l'exigència d'interpretar-los i aprofundir-los doctrinalment. Encetava un magisteri específic, del qual se'n dolia el Dr. J.B. Manyà, condeixeble de Cardó, car hi veia la desviació d'un altre magisteri més estrictament teològic i especulatiu que, segons el canonge tortosí, hauria fet de Cardó una espècia de «Bossouet català».

Al diari «La Cruz», amb tota la circumspècció que el pseudònim «*Levissimus*» li exigia, hi tractaria qüestions molt més matisables des de posicions doctrinals eclesiàstiques, encara que sense refusar tampoc el tracte de coses ben concretes amb implicacions temporals, però una mica allunyades de qüestions polítiques. El mateix hieratisme de la capital civil i eclesiàstica li ho imposava. Em penso no forçar gens el sentit de les coses si afirmo que Cardó des de la premsa tarragonina comprimia el seu fons febrós i bronzidor per tantes coses que veia clares i urgents, en el context del ressorgiment de Catalunya. Potser Tarragona no era la millor tribuna per a proclamar-les. El seu «*Levissimus*» l'autofrenava. Conscient, però, del «nihil violentum perdurat» i de la necessitat de comunicar allò que veia com a indeclinablement urgent, i sabent que els temps pressionaven per la força dels signes que tan bé llegia, hàbilment, adopta la premsa val·lenca per fer la tornaveu del seu pensament sacerdotal, obert a qüestions més de tall ètic i polític com era, per exemple, la il·luminació doctrinal del nacionalisme.

A Valls emprarà un pseudònim contrastant amb el prudent «*Levissimus*» de Tarragona. «*A. de Fogueralta*» serà la rúbrica amb què Cardó signarà per a tot Catalunya les seves posicions nacionalistes agafades des de l'angle de la fe.

«*Foguera*», perquè tots aquells temes cremaven les entranyes del pensament cardonià des de jovenet, com ja hem vist. «*Alta*», perquè ja era hora de dir-ho tot sota l'impuls prement de la veritat sentida; i dir-ho obertament.

Qui pot afirmar que Cardó no avança cap posició doctrinal respecte del Magisteri eclesiàstic anterior a ell, ve a dir, simplement, que en té un coneixement superficial i unilateral. Si situem Cardó en el context global del seu pensament, i lluny d'òptiques desfigurades per anacronismes històrics, veurem que Cardó, sense dir-ho tot, sosté moltes coses que mai ningú no va dir; i coses que, encara avui, algú no gosa a dir massa fort...

Llegir a la premsa val·lenca, avui, les posicions doctrinals de «Fogueralta» ens obliga a reconèixer l'esforç d'aquell jove Doctor per fer avançar les posicions del pensament religiós català. A l'hora d'avançar, tampoc no cal estranyar-se de justificades vacil·lacions. Valls, però, almenys en els seus sectors més sensibilitzats, va acollir el seu fill, esdevingut allí un profeta més de la Nova Catalunya.

Només amb una repassada a «Pàtria», o a «Acció Comarcal» per extreure'n un llistat dels títols publicats allí per Cardó, deduïm la direcció del seu magisteri. Mossen Miquel Melendres, quan llegia el discurs d'enaltiment del nou fill que Valls col·locava a la Galeria dels Il·lustres, no podia silenciar, amb un cert to amonestador, que segurament Cardó havia trepitjat la ratlla de la discreció doctrinal en tractar o interpretar temes no prou específicament sacerdotals, segons ell. D'altres, potser, acusaran, avui, Cardó de ser poc agosarat. Tot és opinable.

Valls, no filava tan prim, i simplement es va posar al costat del reflexiu professor del Seminari. Li fou en bona part receptiu, i, anant una mica més enllà, diria que es féu corresponsable amb ell en oferir-li els propis, encara que humils, mitjans d'expressió.

Quan els efectes d'un magisteri coherent, com ho era el de Cardó des de l'arrel, comencen en pocs anys a enrair l'aire levític de la Capital, i s'obren horitzons més amples davant el periodista-teòleg, ell es mostra deferent i reconegut vers la seva ciutat, amb un tracte obert que transpunta un deix d'agraïda tendresa, saludant-la en termes de «estimada i anyorada Ciutat nativa».

D'aquesta situació, diguem-ne crítica, dels primers anys de ministeri, se'n fa ressò Rossend Llates en el llibre «Francesca Bonnemaïson, Vda. de Verdaguer». Així comenta la tasca periodística de Cardó citant paraules de Mossen Trens: (Els articles) «tots contenen una empremta i una modernitat que sortien del rengle mediocre i conformista que llavors privadejava a la que fou Imperial Tarraco i ara havia esdevingut un reclau de non-non beatífica, més o menys calitjós de boires integristes. No cal dir, els articles de l'incògnit «levissimus» mogueren soroll i malfiances. Li valgueren, en canvi, precioses amistats en el cap de la intel·lectualitat catòlica i catalana d'aquells dies... El Congrés Litúrgic de Montserrat, bé que li obrí perspectives, li augmentà el malviure de la incomprensió a la seva ciutat (Tarragona). Aquelles perspectives l'ajudaren a sentir-se més incòmode dins les ruïnes paganes i cristianes... En aquells moments d'angoixa intel·lectual i pràctica, de sobte se li obrí el camí per venir de canonge a Barcelona i així posar més directament la seva cultura al servei de totes les terres de llengua catalana».

Valls no solament va ser receptiu a la paraula escrita de Cardó difusa per la premsa local de la Capital de l'Alt Camp, també ho va ser acollint la paraula viva que ressonava en les seves esglésies i locals culturals.

Cardó, malgrat no tenir el do de l'oratória, no va estalviar anades i vingudes en totes les direccions dels Països Catalans. Ell suplia la seva autoreconeguda limitació per a l'expressió retòrica, consignant les seves conferències per escrit. Gràcies a això, ens ha estat possible de conservar alguns textos de les seves lliçons, que són avui aportacions valuoses de cara a l'ordenació de les obres completes.

La ploma prestigiosa, prenyada de doctrina i estil, actuava de precursora de l'oratoría de Cardó. Poc a poc, la gent es posava en contacte amb un pensament que per força havia de significar per a molts la resposta adequada a qüestions de gran incidència intel·lectual, moral i política. I així, i venent resistències naturals, la paraula directa anava expandint-se per molts racons del país entre conferències i sermons.

Un dels primers que conservem escrit, és el que féu a Valls a l'Església dels Caputxins el dia 28 de juny de 1913, festa del St. Cor. Dues notes destaquen en aquesta peça oratòria: solidesa doctrinal, que fuig de l'oratòria sagrada de «mel i mató», tant de l'època; i en segon lloc, la fonamentació doctrinal del sermó sobre textos de Ramon Llull, tècnica que s'avé amb unes paraules tretes de «La Paraula Cristiana» en que afirma de si mateix: «nosaltres seguirem amb passió durant la nostra adolescència» el moviment filosòfic lul·lià. No solament Valls acull l'oratòria sagrada de Cardó, també la comarca l'escollarà durant aquesta època, com poden deduir d'altres textos conservats. Predicà a Fontscaldes, Vallmoll, Constantí,... només per quedar-nos al Camp de Tarragona.

Entre les conferències donades a Valls, la més famosa és la que pronuncià als locals de l'Associació Catalanista el 29 de febrer de 1920. Fou editada més tard amb el mateix títol original: «Problemes Espirituals de Catalunya». N'hem citat ja alguns paràgrafs que afecten més directament la vida vallenca. El contingut global demostra que Cardó no quedava cenyit pel localisme del seu poble. Valls era una plataforma des d'on parlava a tota la comunitat de Catalunya, com ho feia també des de la seva premsa comarcal.

Pel maig de 1922, la Congregació Mariana l'invita a donar una conferència a la Sala d'Actes dels G.G. de St. Gabriel, entorn del tema «El sentit de la Quaresma». Malgrat que es dirigeix a un públic no massa iniciat, manté una gran elevació de to, no estalviant abundoses referències a la Història, la Patrística, la Bíblia i a la Tradició Eclesiàstica.

Al mateix local, i impulsat també per la Congregació Mariana, és organitzat un acte en què Cardó tracta el tema de «L'Optimisme de la mort». D'ella ens ha quedat la traducció d'uns versos d'Horaci consolant Virgili per la mort de Quintili:

«El son perpetu, pren, doncs, Quintili?
Quan el pudor, ni quan la fe incorrupta,
de justícia germana, quan la nua
veritat un semblant fi trobaríem?

Per molts de bons planyívol ell finava,
per cap però més que tu, Virgili,
ai! en va pietós, tu als déus reclames
el no així piament tomat Quintili.

Que si més blanament que Orfeu el Traci
la que els arbres commou lira polsassis,
la sang no tornaria a l'ombra vana
a qui amb sa verga, un sol cop horrenda,

no feta a trencar els fets per breus pregàries,
hagués empès Mercuri al ramat negre.
És dur, però la paciència alleuja
allò que corregir ja no és possible»

(«Pàtria», març 1925)

Si hem introduït aquí aquests versos és perquè la seva traducció i evocació s'inspiren en «la dolor silenciosa» produïda per la mort de l'amic vallenc i entranyable, Josep Montserrat i Cuadrada.

En les seves disertacions aconsegueix d'unir dos propòsits ben clars: promoció de la cultura integralment entesa, i elevació literària. Tenia una gran fe en la capacitat receptiva del poble, i per això no li nega mai el do comunicatiu de la cultura clàssica i cristiana, que ell posseïa en tant alt nivell. Així ensenyava i delectava alhora.

Podríem afegir a aquests contactes massius, a través de la premsa i de la paraula viva, altres referències seves a persones concretes de Valls. Amb alguna d'aquestes s'hi sent vinculada per llaços d'amistat, records, agraïment... Amb d'altres, per raons del seu ofici de publicista. En aquest cas compartirà sentiments de conciutadania amb el judici valoratiu, segons creia adequat.

Un breu llistat de vallencs que tenen un lloc a la documentació cardoniana suggeriria noms de solera com: Mn. Josep Grau, Mn. Ciscar, els mestres de Cardó: Sr. Rodon i Pare Muixí, Narcís Oller, J. Montserrat i Cuadrada, Francesc Blasi i Vallespinosa, Mn. Ramon Pinyas, Eladi Homs, Colom i Cardany, Cèsar Martinell, J. Miquel i Macaya...

El lector haurà de dispensar aquesta referència generalitzada a cada un d'aquests personatges com una imposició de les limitacions naturals d'aquest treball.

En arribar a aquest punt, no ens sembla una lleugeresa l'afirmació segons la qual Valls guadi d'ocasions diverses, i d'una fonamental bona disposició receptiva, per rebre l'alt magisteri d'un dels seus fills més universals. La trajectòria incipient una matinada de maig de 1884, que descriu tot un joc d'influències mútues entre Valls i Carles Cardó arriba al zenit: Cardó torna a la seva Ciutat molts dels fruits sembrats allí, anys passats. Al final d'aquesta paràbola, caldrà que Valls sigui reconeixador a l'obra d'un dels seus fills, arribat a plenitud.

El reconeixement col·lectiu

És aquest un capítol que resta encara obert. N'és una part tota la bibliografia acumulada per escriptors vallencs com una glossa col·lectiva a la persona i pensament de Cardó. També aquí hi entra l'esforç de les publicacions i revistes vallenques en el manteniment del record viu i aprofundit del nostre intel·lectual. És una manera d'estimular la investigació del patrimoni literari que ens ha estat tramès.

Podríem citar una bona fila de noms que s'han interessat per l'obra de Cardó. Per via d'exemple n'esmento només dos: el de Josep Miquel i Macaya, per ser un dels primers escriptors de casa que constata i proclama la categoria humana i intel·lectual de Cardó, i per considerar que ell mateix representa la fidelitat als ideals cardonians. Són de Miquel i Macaya aquestes paraules publicades a «Valls-Documents» el 1931: «Cardó a més d'ésser el primer escriptor eclesiàstic, és un dels primers escriptors, més àgils de Catalunya, i el primer prosador didàctic que avui tenim».

Un segon nom que em sembla just d'esmentar ara, és el de Francesc Costas i Jové, autor de l'obra «El Doctor Cardó, prevere» publicada a Valls l'any 1969, amb el número cinc de les monografies de «Estudis Vallencs», sota el patrocini de l'Ajuntament de Valls. Considero que és el primer intent de trencar un llarg silenci a casa nostra. Les paraules de Costas són el deixondiment d'un son de postguerra. A aquest mèrit, li hem d'afegir igualment el valor testimonial d'una persona que seguí molt d'aprop els passos de Cardó i amb el qual sintonitzà profundament.

Són aquestes unes mostres singulars de l'actitud de fidelitat que Valls ha mantingut a l'entorn del record de Cardó. Com un gest també significatiu amarat de ciutadania cristiana cal destacar en la mort de Cardó el funeral celebrat a la Parròquia del Carme, lloc on Cardó cantà la primera missa, acte que va tenir caràcter extraoficial però que fou possible gràcies a alguns dels membres de la Comunitat Claretiana, aleshores resident al Convent del Carme, i a una acció promoguda a la rebotiga del meu pares.

Finalment, i ja dissipats tots els núvols, Valls veié la figura venerable del Canonge Cardó a la Galeria dels il·lustres l'any 1971. Algú va dir en aquella diada que era Valls qui se sentia autènticament exaltat i magnificat amb la glòria del seu fill.

Ara, en el 1.er centenari, de nou la Ciutat s'obre a unes celebracions de veneració i joia en el record del naixement del seu fill. El meu vot seria un desig fervent de fidelitat personal i col·lectiva a tot allò que el missatge cardonià manté encara de transcendent i perenne; senzillament, perquè d'alguna manera encara hi estem implicats.

La platja de Calafell, 18 d'abril de 1984